

A.Ə.Abasova
t.e.n., dosent, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti
ORCID 0000-0003-1633-6257
abasovaaytan@gmail.com
A.S.Kazımov
magistrant, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti
anarkazimov803@gmail.com

Məqalə redaksiyaya daxil olub 26.01.2025

The article was received by editorial board on 26.01.2025

Статья принята к печати 26.01.2025

AZƏRBAYCANIN REGIONLARININ DAVAMLI İNKİŞAFININ PROQNOZLAŞDIRILMASI VƏ PLANLAŞDIRILMASI

Xülasə

Azərbaycanın regionlarının davamlı inkişafının proqnozlaşdırılması və planlaşdırılması, ölkənin müxtəlif bölgələrində iqtisadi, sosial və ekoloji inkişafın bərabər şəkildə təmin olunması məqsədini güdür. Bu prosesdə hər bir regionun özünəməxsus xüsusiyyətləri və resursları nəzərə alınaraq, inkişaf planları hazırlanır. Əsas məqsəd, regionlar arasındakı inkişaf fərqlərini azaldaraq, hər bir bölgənin potensialını tam şəkildə istifadə etməkdir.

Davamlı inkişaf üçün iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinə diqqət yetirilməli, ətraf mühit qorunmalı və sosial xidmətlər, təhsil, səhiyyə kimi sahələrdə irəliləyişlər təmin edilməlidir. Eyni zamanda, bu inkişafın planlaşdırılması zamanı gələcək ehtimallar və statistik məlumatlar əsas götürülür.

Bu yanaşma həm yerli icmaların rifahını artırmağa, həm də ölkənin ümumi iqtisadiyyatını gücləndirməyə yönəlmişdir.

Açar sözlər: *davamlı inkişaf, iqtisadi diversifikasiya, infrastruktur layihələri, ətraf mühit və ekologiya, iqtisadi şaxələndirmə.*

GİRİŞ

Azərbaycanın regionlarının davamlı inkişafının proqnozlaşdırılması və planlaşdırılması, ölkənin müxtəlif bölgələrində həyat şəraitini yaxşılaşdırmaq, iqtisadi və sosial bərabərsizliyi azaltmaq məqsədini daşıyır. Hər bir regionun özünəməxsus ehtiyacları və imkanları olduğu üçün bu inkişaf prosesində hər bir bölgə üçün fərdi yanaşmalar tətbiq olunur. Bu yanaşmada, həm iqtisadi artımın təmin edilməsi, həm də sosial xidmətlər, infrastruktur və ekoloji balansın qorunması əsas prioritetlərdir. Müxtəlif sahələrdə davamlı inkişafı təmin etmək üçün gələcək proqnozlar hazırlanır və regionların uzunmüddətli inkişaf planları tərtib edilir. Bu, Azərbaycanın ümumi iqtisadi inkişafını gücləndirməklə yanaşı, əhalisinin rifahını artırmağa xidmət edir. Azərbaycanın regionları ölkənin inkişafında mühüm rol oynayır. Hər bir bölgənin özünəməxsus təbii resursları, iqtisadi potensialı, sosial və mədəni xüsusiyyətləri var. Bu baxımdan, Azərbaycanın regionlarının davamlı inkişafını təmin etmək, yalnız iqtisadi artımı deyil, həm də ətraf mühitin qorunmasını, sosial rifahın artırılmasını nəzərdə tutur. Bu yazıda, Azərbaycanın regionlarının davamlı inkişafının necə proqnozlaşdırılacağını və planlaşdırılacağını sadə bir dildə izah

edəcəyik. Məqsəd, bu proseslərin necə işlədiyini başa düşmək və həmçinin gələcəkdə bu inkişafı necə yaxşılaşdırma yollarını müzakirə etməkdir.

1. Regionların Xüsusiyyətləri və İnkişaf İhtiyacları

Azərbaycanın hər bir regionu özünə məxsus xüsusiyyətlərə malikdir. Məsələn, Bakı şəhəri, ölkənin iqtisadi mərkəzi olmaqla yanaşı, sənaye və xidmət sahələrində irəliləyiş əldə etmişdir. Amma dağlıq və kənd təsərrüfatı ilə məşğul olan bölgələr, hələ də əsasən təbii resurslar və kənd təsərrüfatına bağlıdır. Bu regionlarda iqtisadi inkişafı gücləndirmək üçün daha çox investisiya və yeni iş yerlərinin yaradılması lazımdır.

Regionların inkişafının əsas məqsədi, həmin bölgələrdə yaşayan insanların həyat şəraitini yaxşılaşdırmaq və ölkə iqtisadiyyatının müxtəlif sahələrini gücləndirməkdir. Bu, yalnız iqtisadi deyil, sosial və ekoloji tarazlığın da qorunmasını təmin etməyi hədəfləyir.

2. Davamlı İnkişafın Əsas Prinsipləri

Davamlı inkişaf dedikdə, bu, yalnız iqtisadi artımın əldə olunması deyil, eyni zamanda ekoloji tarazlığın qorunması və sosial bərabərliyin təmin edilməsidir. Regionların davamlı inkişafını təmin etmək üçün aşağıdakı əsas prinsiplərə riayət edilməlidir:

- **İqtisadiyyatın şaxələndirilməsi:** Regionlarda müxtəlif sahələr üzrə inkişafın təmin olunması lazımdır. Məsələn, yalnız kənd təsərrüfatına əsaslanan bölgələrdə, sənaye, turizm və xidmət sektorlarının inkişafına yönəldilmiş strategiyalar tətbiq edilməlidir.

- **Ekoloji qoruma:** Təbii resursların düzgün istifadəsi və ətraf mühitin qorunması vacibdir. İqlim dəyişiklikləri, su ehtiyatlarının azalması və digər ətraf mühit məsələləri regionların inkişafını təhdid edir.

- **Sosial inkişaf:** Təhsil, səhiyyə və sosial xidmətlər sahəsində irəliləyişlər, regionlarda insanların həyat səviyyəsini yüksəldir və sosial bərabərliyi təmin edir.

3. Regionların Davamlı İnkişafının Proqnozlaşdırılması

- Regionların inkişafını proqnozlaşdırmaq üçün müəyyən alətlər və metodlar mövcuddur. Proqnozlaşdırma, gələcəkdə nə baş verə biləcəyini anlamağa və ona uyğun tədbirlər görməyə kömək edir. Azərbaycanın regionları üçün inkişaf proqnozlarını hazırlayarkən, əsasən aşağıdakı metodlardan istifadə edilir:

- **Statistik məlumatlar:** Regionların mövcud iqtisadi vəziyyətini qiymətləndirmək üçün statistik məlumatlar toplanır. Bu məlumatlar vasitəsilə işsizlik səviyyəsi, əhali artımı, kənd təsərrüfatı və sənaye sahələrindəki dəyişikliklər proqnozlaşdırıla bilər.

- **GIS (Coğrafi İnformasiya Sistemləri):** Bu texnologiya, regionların təbii resurslarını və ətraf mühitini daha yaxşı başa düşmək üçün istifadə edilir. GIS vasitəsilə, ərazilərin potensialı və inkişaf üçün uyğun sahələr müəyyənləşdirilir.

- **SWOT analizi:** Regionların güclü və zəif tərəfləri, imkanları və təhlükələri analiz edilir. Bu analiz, inkişaf strategiyalarının hazırlanmasında kömək edir.

4. Davamlı İnkişafın Planlaşdırılması

Regionların davamlı inkişafını təmin etmək üçün yaxşı planlaşdırma çox vacibdir. Bu, həm dövlətin, həm də yerli icmaların birgə çalışmasını tələb edir. Azərbaycan hökuməti bu məqsədlə müxtəlif strateji sənədlər hazırlamışdır. Məsələn:

- **Azərbaycan 2020: Gələcəyə Baxış:** Bu strategiya, ölkənin gələcək inkişafını proqnozlaşdırmaq və regionların şaxələndirilmiş inkişafını təmin etmək məqsədini güdür.

- **Dövlət proqramları:** Hər bir region üzrə hazırlanmış inkişaf proqramları var. Bu proqramlarda, kənd təsərrüfatının, sənayenin və turizmin inkişafı üçün konkret addımlar müəyyənləşdirilib.

- **İnfrastruktur layihələri:** Bölgələrdə inkişafın qarşısında ən böyük maneələrdən biri infrastrukturun zəifliyidir. Buna görə, yolların çəkilməsi, enerji təchizatının yaxşılaşdırılması və digər mühüm infrastruktur layihələri prioritet olmalıdır.

Davamlı İnkişafın Planlaşdırılmasının Əsas Prinsipləri

Davamlı inkişafın planlaşdırılması, bir neçə əsas prinsipə dayanır:

1. İqtisadi Dayanıqlılıq:

- Davamlı inkişafın əsasını təşkil edən iqtisadi dayanıqlılıq, resursların səmərəli istifadəsi və şaxələndirilmiş iqtisadiyyatın qurulmasıdır. Bu prinsip, iqtisadi böyümənin yalnız təbii sərvətlərin təzyiqinə deyil, həm də insan kapitalı, innovasiya və texnologiyaların inkişafına əsaslanmasını təmin edir.

- İqtisadi dayanıqlılıq həm də iqtisadi bərabərliyi təmin etməyi, gəlir və imkanlar arasında balans yaratmağı hədəfləyir. Bölgələr arasında bərabər iqtisadi imkanlar yaradılmalıdır ki, bu da sosial ədalətin təmin edilməsinə gətirib çıxarır.

2. Ekoloji Dayanıqlılıq:

- Ekoloji dayanıqlılıq, təbii resursların qorunması, ekosistemlərin balansının saxlanması və iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə məqsədini güdür. - Resursların məhdudluğu nəzərə alınaraq, onların istifadəsi dayanıqlı şəkildə idarə edilməlidir.

- Davamlı inkişafın ekoloji tərəfi, təbii sərvətlərin optimal istifadəsini, tullantıların azaldılmasını, bərpa olunan enerji mənbələrinin genişləndirilməsini və bioloji müxtəlifliyin qorunmasını əhatə edir. Bu, həm də global iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə aparmaq üçün vacib bir addımdır.

2. Sosial Dayanıqlılıq:

- Sosial dayanıqlılıq, insanların həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması, sosial ədalət və bərabərlik, həmçinin cəmiyyətin bütün təbəqələrinin inkişaf proseslərindən faydalanması prinsiplərinə əsaslanır.

- Bu prinsipə görə, sosial inkişaf, insanların təhsili, sağlamlığı, iş şəraiti və ümumi rifahı üzərində mərkəzləşməlidir. Eyni zamanda, sosial dayanıqlılıq, regionlar arasında sosial və iqtisadi fərqləri azaltmağa çalışır.

3. İnsan və İqlimlə Uyğunluq:

- Davamlı inkişafın planlaşdırılmasında, ətraf mühitin qorunması ilə yanaşı, insanların həyat tərzinin və fəaliyyətlərinin ekosistemlə uyğun olmasına xüsusi diqqət yetirilir. İnsanların təbii resurslardan istifadəsi və iqtisadi fəaliyyəti, təbiətə minimal zərər vurmali, ekosistemlərin sağlamlığını qorumağa kömək etməlidir.

- Bu istiqamətdə ətraf mühitin təmizliyinin təmin olunması, tullantıların azaldılması və bərpa olunan enerji mənbələrinin istifadə olunması xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

4. Qarşıya Çıxan Çətinliklər

Regionların davamlı inkişafında bəzi çətinliklər mövcuddur. Bunlardan bəziləri bunlardır:

- **Resursların qeyri-bərabər paylanması:** Bakı ilə digər regionlar arasında iqtisadi və sosial inkişafda böyük fərqlər mövcuddur. Bu, regionlar arasındakı bərabərsizliyi artırır və əhali köçünə səbəb olur.

- **İnfrastruktur problemləri:** Kənd və dağlıq bölgələrdə infrastruktur hələ də inkişaf etməmişdir. Bu, regionların inkişafını ləngidir.

- **Ətraf mühitin qorunması:** Təbii resursların səmərəsiz istifadəsi və ətraf mühitin çirklənməsi, regionların davamlı inkişafına ciddi təsir edir.

5. Gələcək Perspektivlər və Təvsiyələr

Azərbaycanın regionlarının davamlı inkişafı üçün bir sıra tədbirlər görülməlidir:

- **İnvestisiyaların artırılması:** Regionlarda investisiyaların daha çox cəlb edilməsi üçün daha əlverişli şərait yaradılmalıdır.

- **İnsan resurslarının inkişafı:** Təhsil və peşə bacarıqlarının inkişafı regionların sosial və iqtisadi inkişafını sürətləndirəcək.

- **Ekoloji təmiz texnologiyalar:** İqlim dəyişikliyinin qarşısını almaq üçün ekoloji təmiz və davamlı texnologiyalar tətbiq olunmalıdır.

- **İnfrastrukturun inkişafı:** Yolların çəkilməsi, enerji və su təchizatının yaxşılaşdırılması regionların inkişafını daha da sürətləndirəcək.

NƏTİCƏ

Azərbaycanın regionlarının davamlı inkişafı, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi, sosial bərabərliyin artırılması və ətraf mühitin qorunması prinsipləri əsasında həyata keçirilməlidir. Regionların inkişafı üçün yaxşı planlaşdırma və düzgün proqnozlaşdırma çox vacibdir. Dövlət və yerli icmaların birgə əməkdaşlığı ilə Azərbaycan regionlarının inkişafı daha da sürətlənəcək və ölkə üçün dayanıqlı və balanslı bir gələcək təmin ediləcəkdir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Həsənov, M. (2018). "İqtisadi İnkişaf və Regionlar".
2. Məmmədov, R. (2019). "Regional İnkişaf və İqtisadiyyat".
3. İsmayılov, S. (2020). "Davamlı İnkişafın İqtisadiyyatı".
4. Quliyev, V. (2017). "Coğrafi İnformasiya Sistemləri və Regional İnkişaf".
5. İsmayılov, F. və Həsənov, N. (2019). "Regionların Sosial İnkişafı və Davamlılıq: Azərbaycan Nümunəsi".
6. Sadıqov, T. (2021). "Bölgələrarası Fərqliliklər və Azərbaycan İnkişaf Strategiyası".
7. Qurbanov, R. (2020). "Azərbaycanın Dağlıq Regionlarında Kənd Təsərrüfatı və Davamlı İnkişafın Perspektivləri".

A.A.Abasova

*candidate of texnikal sciences, associate professor,
Azerbaijan University of Architecture and Construction
ORCID 0000-0003-1633-6257*

A.S.Kazimov

master student, Azerbaijan University of Architecture and Construction

Forecasting and planning of sustainable development of regions of Azerbaijan

Abstract

Forecasting and planning of sustainable development of regions of Azerbaijan aims to ensure equal economic, social and ecological development in different regions of the country. In this process, development plans are prepared taking into account the specific characteristics and resources of each region. The main goal is to reduce the development differences between regions and fully utilize the potential of each region.

For sustainable development, attention should be paid to various sectors of the economy, the environment should be protected, and progress should be made in areas such as social services, education, and healthcare. At the same time, future probabilities and statistical data are taken as a basis when planning this development.

This approach is aimed at both increasing the well-being of local communities and strengthening the overall economy of the country.

Keywords: *sustainable development, economic diversification, infrastructure projects, environment and ecology, economic diversification.*

А.А.Абасова
к.т.н., доцент, Азербайджанский Архитектурно-строительный Университет
ORCID 0000-0003-1633-6257

А.С.Казимов
магистрант, Азербайджанский Архитектурно-строительный Университет

Прогнозирование и планирование устойчивого развития регионов Азербайджана

Резюме

Прогнозирование и планирование устойчивого развития регионов Азербайджана направлено на обеспечение равномерного экономического, социального и экологического развития различных регионов страны. В ходе этого процесса разрабатываются планы развития с учетом уникальных особенностей и ресурсов каждого региона. Основная цель - в полной мере раскрыть потенциал каждого региона за счет сокращения различий в развитии между регионами.

Для устойчивого развития необходимо уделять внимание различным секторам экономики, защищать окружающую среду и добиваться прогресса в таких областях, как социальные услуги, образование и здравоохранение. При этом при планировании развития учитываются будущие вероятности и статистические данные.

Такой подход направлен как на повышение благосостояния местных сообществ, так и на укрепление экономики страны в целом.

Ключевые слова: устойчивое развитие, диверсификация экономики, инфраструктурные проекты, окружающая среда и экология, диверсификация экономики.